

กลุ่มชาติพันธุ์ไทโสในแอ่งสกลนคร

THE THAI SO ETHNIC GROUP IN THE SAKON NAKHON BASIN

ธวัชชัย ไฟไหล

Tawatchai Failai

สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จังหวัดสกลนคร 47000
Program of Tourism and Hotel, Faculty of Humanities and Social Sciences Sakon Nakhon Rajabhat University,
Sakon Nakhon 47000, Thailand

*Corresponding author: E-mail: tawatchai25040103@gmail.com

รับบทความ 8 พฤษภาคม 2562 แก้ไขบทความ 22 กรกฎาคม 2562 ตอรับบทความ 22 กรกฎาคม 2562 เผยแพร่บทความ ตุลาคม 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายการวิจัยดังนี้ 1) กลุ่มชาติพันธุ์ไทโสในแอ่งสกลนครมีประวัติความเป็นมาอย่างไร 2) ลักษณะของศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา คติความเชื่อ และวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทโสในแอ่งสกลนครเป็นอย่างไร โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทโสในแอ่งสกลนคร 2) เพื่อศึกษาลักษณะศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา คติความเชื่อและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทโสในแอ่งสกลนคร เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) มีวิธีดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอนคือ 1) ที่มาของปัญหา 2) ขั้วรวบรวมและคัดเลือกหลักฐาน 3) ขั้ววิเคราะห์และตีความหลักฐาน 4) ขั้วสังเคราะห์ 5) ขั้วเสนอข้อเท็จจริง วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร ทั้งเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ประกอบกับการศึกษาภาคสนาม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนทั่วไปในหมู่บ้านชาวไทโสในอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนครจำนวน 50 คน และจังหวัดมุกดาหารจำนวน 50 คน รวมทั้งสิ้น 100 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ผลการศึกษาพบว่า

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทโสในแอ่งสกลนคร ผลการวิจัยพบว่าถิ่นดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทโสก่อนอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในแอ่งสกลนครมีถิ่นฐานดั้งเดิมกระจัดกระจายอยู่หลายเมืองของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ เมืองอุ เมืองวัง และเมืองมหาชัยกองแก้วหรือภูพานะแก และในบริเวณภาคกลางของประเทศ ได้แก่ เมืองพิน เมืองนอง เมืองอ่างคำ เมืองพะลาน เมืองตะโปน เมืองน้ำ เมืองบก เมืองสูง เมืองคำเกิด คำม่วง และสะหวันนะเขต เป็นต้น มูลเหตุของการอพยพเข้ามาบริเวณแอ่งสกลนคร พบว่าไทโสได้อพยพจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงข้ามมายังฝั่งขวาแม่น้ำโขงและมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณแอ่งสกลนครในจังหวัดสกลนคร นครพนมและ มุกดาหาร โดยมีมูลเหตุของการอพยพ ดังนี้ นโยบายของราชสำนักกรุงเทพฯ ในการกวาดต้อนผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2371) สาเหตุของการกวาดต้อนผู้คนจากเมืองมหาชัยกองแก้วและเมืองใกล้เคียงเข้ามาয়ดินแดนไทยในปี พ.ศ. 2371 สืบเนื่องมาจากรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้อำเภอทัพไทยยกกองทัพมาปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ แห่งอาณาจักรเวียงจันทน์ เจ้าอนุวงศ์หลบหนีมาอยู่ที่เมืองมหาชัยกองแก้ว เมื่อกองทัพไทยยกกองทัพมาตีเมืองมหาชัยกองแก้วเจ้าอนุวงศ์และเจ้าจุลนีพร้อมด้วยญาติพี่น้องจำนวนหนึ่งก็พากันหลบหนีไปทางเมืองเซ เมืองกะปอมและไปอาศัยอยู่ในเขตแดนของประเทศเวียดนาม และได้ขอกำลังจากเวียดนามเข้าช่วยแย่งชิงเมืองมหาชัยกองแก้วจากกองทัพไทยคืนและภายหลังไทยก็ยกกองทัพไปยึดเมืองมหาชัยกองแก้วคืนจากเวียดนามได้อีกครั้ง จากพฤติกรรมของเจ้าจุลนีแห่งเมืองมหาชัยกองแก้วที่ฝักใฝ่ต่อเวียดนามจึงส่งผลให้ไทยดำเนินนโยบายกวาดต้อนราษฎรในเมืองมหาชัยกองแก้วซึ่งมีจำนวนมาก ทั้งที่เป็นราษฎรลาว กะเลิง ข่า เข้ามาไว้ในดินแดนไทยด้วย และจากนโยบายการกวาดต้อนครัวเรือนราษฎรฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงในระหว่างพ.ศ. 2376-2388 เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างไทยกับเวียดนามกรณีการเปิดศึกแย่งชิงอิทธิพลในเขมร ไทยจึงมีนโยบายกวาดต้อนราษฎรหรือผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาไว้ยดินแดนไทยเพราะไม่ต้องการที่จะให้ผู้คนเหล่านี้ไปเป็นกองกำลังของเวียดนามในการทำสงครามกับไทย โดยใช้วิธียกกองทัพไปตีและทำการกวาดต้อนผู้คนครอบครัวจากเมืองมหาชัย เมืองพวน เมืองเชียงขวาง เมืองชุมพร เมืองพวง เมืองพะลาน เมืองเชียงคำ เมืองเชียงแมน เมืองกาย เมืองเชียงดี เมืองคำเกิด เมืองคำม่วง เมืองพร้าว เมืองทาว และเมืองวังรวม 15 เมืองซึ่งหัวเมืองเหล่านี้มีผู้คนหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่มีทั้งผู้ไทย กะเลิง โข ฉ้อ ข่า ไทลาวาลามาไว้ที่เมืองนครราชสีมาและเมืองใกล้เคียงในบริเวณแอ่งสกลนคร และนโยบายการเกลี้ยกล่อมครัวจากหัวเมืองฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงพบว่าไทยใช้วิธีการละมุนละม่อมด้วยการเกลี้ยกล่อมให้ครัวราษฎรจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้อพยพข้ามมายังฝั่งไทยด้วยความสมัครใจไม่มีการบีบบังคับซึ่งเป็นนโยบายที่ได้ผลดีโดยพบว่าผู้นำ

ครัวเรือนในหัวเมืองฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทำการชักชวนและรวบรวมราษฎรในหัวเมืองต่างๆ จากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่สมัครใจเดินทางอพยพข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมายังดินแดนประเทศไทยเป็นจำนวนมาก

ไท่ไต้ยุคก่อตั้งเมืองในแอ่งสกลนคร พบว่ามีกลุ่มไท่ไต้ตั้งถิ่นฐานในจังหวัดสกลนคร นครพนมและมุกดาหารดังนี้ กลุ่มไท่ไต้ในจังหวัดสกลนคร พบว่าอพยพมาจากเมืองวัง เมืองพิน เมืองนอง เมืองตะโปน และเมืองอุซึ่งอยู่ในเขตปกครองของแขวงพงสาลี ประกอบด้วยเมืองอุ เมืองอุเหนือ เมืองอุใต้ เข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในท้องที่อำเภอกุสุมาลย์ และอำเภอพรรณานิคม การอพยพเข้ามา มีสาเหตุมาจากนโยบายการกวาดต้อนผู้คนจากเมืองมหาชัยกองแก้วและเมืองใกล้เคียงเข้ามายังดินแดนไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2371 เป็นต้นมา ปัจจุบันพบว่าในเมืองอุยังมีชาวไท่ไต้ที่ไม่ได้อพยพมาไทยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและยังมีความสัมพันธ์กับไท่ไต้ในจังหวัดสกลนคร กลุ่มไท่ไต้ในจังหวัดนครพนม พบว่าเป็นพวกไท่ไต้ที่อพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 3 ของกรุงรัตนโกสินทร์ ในระหว่างช่วง พ.ศ. 2385-2387 ซึ่งเป็นการกวาดต้อนเอาชาวไท่ไต้จากเมืองตะโปน และเมืองเชียงฮ่อม (ปัจจุบันอยู่ในแขวงสุวรรณเขตของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) เข้ามาและให้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองรามราช ให้ขึ้นตรงต่อเมืองนครพนม (ปัจจุบันเมืองรามราชก็คือ ตำบลรามราช อยู่ในเขตอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม) ในปัจจุบันตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอท่าอุเทน อำเภอเมือง อำเภอศรีสงคราม อำเภอบ้านแพง อำเภอโพนสวรรค์ และบางส่วนของอำเภอนาแก กลุ่มไท่ไต้ในจังหวัดมุกดาหาร มักนิยมเรียกว่าไท่โซ่ พบว่าอพยพมาจากเมืองมหาชัยกองแก้วในแขวงคำม่วน และแขวงสุวรรณเขต มีเมืองวัง-อ่างคำ เมืองตะโปน หรือเซโปน ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อพยพข้ามแม่น้ำโขงที่บริเวณแก่งกะเบาซึ่งห่างจากอำเภอหัวน้ำใหญ่ จังหวัดมุกดาหารในปัจจุบัน พวกกันกระจายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ทั่วไปในเขตอำเภอดงหลวง อำเภอนิคมน้ำอ้อม อำเภอคำชะอี อำเภอดอนตาล และอำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร อพยพเข้ามาด้วยความสมัครใจไม่ได้ถูกบังคับหรือกวาดต้อน เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 2 ปีพ.ศ. 2359 มูลเหตุการอพยพอ้างว่ามาตามคำสั่งของเกณฑ์เชื่อว่าหากย้ายหนีจากเมืองตะโปนซึ่งเป็นถิ่นดั้งเดิมในขณะนั้นกำลังจะเกิดภัยคุกคามย้ายไปอยู่ยังดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งอยู่ในบริเวณเทือกเขาภูพานแล้วจะเจริญรุ่งเรืองในระยะแรกมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเหล่า ตำบลหนองบัว อำเภอดงหลวง ในปัจจุบัน และพวกกันอพยพเข้ามาเรื่อยๆ จึงขยายที่ทำกินทำให้กระจกระบายอาศัยอยู่ตามตำบลหนองแดง ตำบลพังแดง ตำบลกกตูม อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร เป็นต้น

ด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อและวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ไท่ไต้ในแอ่งสกลนคร ผลการวิจัยพบว่าด้านศิลปวัฒนธรรมพบว่าชาวไท่ไต้ มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง เช่น การละเล่นพื้นบ้าน การละเล่นไล่ทั้งบั้ง การเล่นรำลายกลอง การแต่งกายและมีภาษาพูดของตนเอง ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี พบว่าชาวไท่ไต้มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไท่ไต้ให้เกิดความรัก ความผูกพันและสามัคคีกัน เช่น พิธีกรรมการเหยา เลี้ยงผีประจำปี เหยาเลี้ยงผีมูล เหยาเลี้ยงผีน้ำ พิธีกรรมการเหยาเรียกขวัญ เหยารักษาคณป่วย เหยาแก้บน ส่วนในด้านประเพณี ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การตาย และประเพณีอื่นๆ ด้านความเชื่อ พบว่าชาวไท่ไต้ จะให้ความสำคัญเกี่ยวกับบรรพชนชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ มีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ ภูตปิศาจ ไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา และมีความศรัทธาในการทำบุญควบคู่กับการนับถือผีประเภทต่างๆ และศรัทธาในการประกอบพิธีกรรมจนกลายมาเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของไท่ไต้ในแอ่งสกลนคร

คำสำคัญ: กลุ่มชาติพันธุ์ไท่ไต้, แอ่งสกลนคร

ABSTRACT

This study consisted of the following problems: 1) History of the Thai So ethnic group in the Sakon Nakhon Basin, 2) The characteristics of cultures, traditions and customs, languages, folklore and beliefs including the way of life of the Thai So ethnic group living in the Sakon Nakhon Basin. The objectives of this study were: 1) to investigate the history of the Thai So ethnic group in Sakon Nakhon Basin, 2) to identify the characteristics of cultures, traditions and customs, languages, folklore as well as ways of life of the Thai So ethnic group in Sakon Nakhon Basin. This study was a historical research. The methodology was composed of 5 stages 1) Origin of problems, 2) Collection and selection of evidence, 3) Analysis and interpretation of evidence, 4) Synthesis, and 5) Presentation of facts. The methodology consisted of documentary analysis both basic and upper documents including field studies composing interviews, additional inquiry of data from scholars, local wisdom as well as

general public in the Thai So ethnic communities in Kusuman District of Sakon Nakhon were 50, as well as and Mukdahan were 50 total were 100. The findings were as follows:

The history of the Thai So ethnic group in the Sakon Nakhon Basin indicated that:

The original habitation of the Thai So ethnic group before moving across the Mekong River to settle down in the Sakon Nakhon Basin revealed that their habitations were scattered in the areas in LaoPDR e.g. town of Uo, town of Wang, Maha Chai Kong Kaeo, or Phu Wa Na Ka Daeng as well as the areas in the central LaoPDR such as town of Pin, town of Nong, town of Ang Kham, town of Pha Lan, town of Ta Kham, town of Nam, town of Bok, town of Sung, town of Kham Koed, Kham Moune, and Savannakhet etc.

The causes of mobility into Sakon Nakhon Basin indicated that the Thai So ethnic group moved from the left side of the Mekong River to the right side of the river and settled down in the area of the Sakon Nakhon Basin with the following causes:

The policy of the Royal Palace in Bangkok concerning the forced migration of the people who moved from the left side of the Mekong River to the right side of the River began in B.E. 2371. The key cause of the forced migration of the people in Maha Chai Kong Kaeo and nearby towns to move to the Kingdom of Siam in B.E. 2371 was because King Rama III ordered the army of Siam to conquer the riots led by Chao Anuvong of Vientiane. Chao Anuvong, his relatives and followers fled from Vientiane to Maha Chai Kong Kaeo. When the army of Siam went there to conquer the army of Chao Anuvong, he along with his relatives and followers fled to town of Se, town of Ka Pom whose government concentrated in Vietnam. Chao Anuvong asked for help from Vietnam to fight back against the army of Siam. According to the behaviors of Chao Junni of town of Maha Chai Kong Kaeo who in Vietnamese army, it caused the Kingdom of Siam to conduct the policy to forcibly move a large amount of the people in Maha Chai Kong Kaeo consisting of various ethnic groups such as Lao, Kaloeng, Kha, to be forcibly moved into the Kingdom of Siam.

The policy on the forced migration from the left side of the Mekong River during B.E. 2376-2388 revealed that since the political incidents between the Kingdom of Siam and Vientiane, the case leading to the declare of war to win the power or influence over Cambodia, Siam set the policy on the forced migration from the left side of the Mekong River into the Kingdom of Siam based on the policy that the Kingdom of Siam did not want those people to be part of the Vietnamese army to fight against the Kingdom's army. The policy employed the means of to move the Kingdom's army to fight against these towns and the moved the people who lived there forcibly from Maha Chai Kong Kaeo, town of Phuan, town of Chiang Khwang, town of Cham Phon, town of Phuang, town of Pha Lan, town of Chiang Kham, town of Chiang Maen, town of Kai, town of Chiang Di, town of Kham Koed, town of Kham Mouane, town of Phao, town of Hao and town of Wang-fifteen towns together. The people from these towns included several ethnic groups such as Phu Thai, Kaloeng, So, Yo, Lao etc. They were forcibly forced to settle down in Nakhon Ratchasima and nearby areas in the Sakon Nakhon Basin.

The policy on the seduction those families from towns on the left side of the Mekong River indicated that the Kingdom of Siam used the delicate strategies to seduce those families to move voluntarily into the Kingdom without using force. This policy was observed to be successful via the cooperation from those people through their persuasion on their relatives and neighbors in many towns mentioned to move to the Kingdom voluntarily in a big crowd.

In the time of settlement of the Thai So ethnic group in the area of the Sakon Nakhon Basin in Sakon Nakhon, Nakhon Phanom and Mukdahan, it was found as follows: The Thai So ethnic group in Sakon Nakhon was found that they moved from town of Wang, town of Phin, town of Nong, town of Ta Pone, and town of Ou which was under the government of Phong Sali Province. These towns included town of Ou, town of Ou Nuea, town of Ou Tai. The people from these towns came to settle down in the areas of Kusuman and Phanna Nikhom

Districts. Their mobility originated from the policy on force migration from Ma ha Chai Kong Kaeo and nearby towns to move into the Kingdom of Siam in the reign of King Rama III from B.E. 2371 onward. Nowadays, some Thai So people still live in town of Ou in a large crowd. However, they still maintain their relationship with the people who live in Sakon Nakhon. According to the Thai So ethnic group living in Nakhon Phanom, it was found that they were those people who migrated into the Kingdom of Siam in the reign of King Rama III during B.E.2385-87 as those who were forcibly moved from town of Ta Pone and town of Chiang Hom (Presently, these towns are in Savannakhet Province Lao PDR). They moved to settle down in the area of Ban Ram Rat in Nakhon Phanom (Presently, Sub-district/Tambon Ram Rat in Tha Uthen District). At the moment, these people live or settle down in Tha Uthen, Mueang, Si Songkhram, Ban Phaeng, Phon Sawan Districts as well as some parts of Na Kae District. Regarding the Thai So ethnic group who have settled down in Mukdahan are usually called "Thai So", it was found that they moved from Maha Chai Kong Kaeo in Kham Mouane Province. Those from Savannakhet Province were from town of Wang-Ang Kham, town of Ta Pone or Se Pone now. These people moved across the Mekong River in the area of Kaeng Ka Bao which is not too far from Wan Yai District, Mukdahan. They live in the scattered areas of Dong Luang, Nihom Kham Soi, Kham Cha-i, Don Tan and Mueang Districts as well. These people moved into the Kingdom of Siam voluntarily in the reign of King Rama II in B.E. 2359. The main reason or cause of the mobility of these people was believed that it was the order or command of THAEN. It was believed that they had to move out from Ta Pone, their Place of Origin, because of bad things to a better place, They had to move to a sacred place in the area of Phu Phan Range in order to live successfully and prosperously. In the first period of mobility and settlement, they settled down in Ban Lao, Tambon Nong Bua (Nong Bua Sub-district), Dong Luang District and later on they moved on and on. The expansion of the land to earn a living has been expanded in order to make them live in the scattered land in the areas of Tambon Nong Daeng (Nong Daeng Sub-district), Phang Daeng, Kok Tum of Dong Luang District in Mukdahan as seen today.

According to the characteristics of cultures, traditions and customs, folklore and ways of life of the Thai So ethnic group in Sakon Nakhon, it was found that: In terms of cultures, revealed that the Thai So ethnic group obtained significant as uniqueness and identity of their own such as local folklore, entertainment, for instance, local entertainment, So Thang Bang Festival, Dancing in harmony with the styles of drum beat, wearing their own styles of costumes, and their own languages as well. In the case of traditions and customs, it was found that the Thai So ethnic group still maintained their own traditions and customs passing down from generation to generation to become a part of their way of life as well as the core of their spirit leading to love, relationship and unity such as Yao Ritual. Annual Honoring Ghosts/Spirits, Tao Ritual to Feed Forebear Spirits, Water Ghosts, Yao Ritual to Call for One's Spirit, Yao Ritual to Heal Patients, In terms of customs, we observed the ritual to pay back to the ghosts what one had promised, customs regarding birth, wedding ceremony, death ceremony as well as other types of rituals/rites. Regarding to beliefs/creed, it was found that the Thai So ethnic group always paid attention to nature, supernaturals. They believed in spirits/ghosts, black magic, mantras/spells and they paid respect to various kinds of spirits/ghosts and faith in performing rituals as well in order to become a good example in living a life in the present time for the Thai So ethnic group living in the Sakon Nakhon Basin.

Keywords ;Thai So ethnic group, Sakon Nakhon Basin.

บทนำ

ในบริเวณแอ่งสกลนครด้านที่ติดกับแม่น้ำโขงจะมีกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Groups) อาศัยอยู่จำนวนมากหลายกลุ่มซึ่งแต่ละกลุ่มล้วนต่างก็มีภาษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของตนเองเป็นชนกลุ่มน้อยที่กระจัดกระจายตั้งถิ่นฐานอยู่รอบๆ บริเวณแอ่งสกลนครตามท้องที่ต่างๆ ในจังหวัดสกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ หนองคาย และมุกดาหาร ในจำนวนกลุ่ม

ชาติพันธุ์เหล่านี้ชาติพันธุ์ไทโล่เป็นชาติพันธุ์ที่น่าสนใจในการศึกษาเพราะมีอัตลักษณ์เฉพาะตน คำว่า โส้ "หรือ โซ้" หรือกะโซ้เป็นคำที่ใช้เรียกพวกชนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานซึ่งหมายถึงชนกลุ่มชาติพันธุ์โส้ที่มีลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ของมนุษย์ในกลุ่มมองโกลลอยด์ ตระกูลออสโตรเอเชียติคมอญ-เขมร ซึ่งนักมานุษยวิทยาได้จัดให้ชาวโส้ให้อยู่ในกลุ่มเดียวกับพวกข่าเช่นเดียวกับพวกแสกและกะเลิง นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้พยายามอธิบายถึงลักษณะและความเป็นมาของชาวโส้ไว้ดังเช่นคำว่า "กะโซ้" หรือ "กะโส้" ตามบันทึกของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพเมื่อครั้งเสด็จตรวจราชการที่มณฑลอุดรและมณฑลอีสานในปีพ.ศ.2449ว่าชาติพันธุ์โส้เป็นพวกข่าที่มีผิวคล้ำกว่าชาวเมืองอื่น ๆ อาศัยอยู่ในมณฑลอีสานมีภาษาพูดเป็นของตนเองบันทึกดังกล่าวสอดคล้องกับธวัช ปุณโณทกที่ได้อธิบายรูปร่างลักษณะของพวกโส้หรือกะโซ้ว่าคือพวกข่าที่มีผิวคล้ำกว่าชาวเมืองอื่นและมีภาษาพูดเป็นของตนเองต่างหาก อาศัยอยู่ในมณฑลอุดรมีจำนวนมากในเมืองกุสุมาลย์มณฑลในจังหวัดสกลนคร และคนโส้กลุ่มนี้ไม่ใช่พวกกระเหรียง (ธวัช ปุณโณทก, 2525, หน้า 32-35, 51-57)

กลุ่มชาติพันธุ์ในบริเวณแอ่งสกลนคร มี 8 กลุ่ม คือ ภูไท กะเลิง ย้อ แสก ข่า โย้ย กุลา และโส้ ในจำนวน 8 กลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวข้างต้น กลุ่มชาติพันธุ์โส้จะมีชื่อเรียกหลายคำได้แก่ โส้ กะโซ้หรือกะโซ้ และโซ้ เมื่อศึกษารายละเอียดจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายของโซ้ ว่าหมายถึงกระเหรียงหรือผู้ที่อยู่ตามป่าหรือเผ่าข่าโซ้เป็นชาวป่าทางภาคอีสานของไทยมีลักษณะคล้ายเขมร

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) อย่างไรก็ตามในปัจจุบันได้มีผู้ใช้ในการเขียนเกี่ยวกับชาติพันธุ์โส้ อยู่ 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง คำว่าโส้ นิยมใช้เรียกชาวไทโส้ที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ประการที่สอง คำว่าโซ้หรือกะโซ้จะนิยมใช้เรียกชาวไทโซ้ที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหารดังนั้นในงานวิจัยเล่มนี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่าไทโส้ ในการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวไทโส้ในแอ่งสกลนคร และจะใช้คำว่าไทโซ้ เมื่อศึกษาถึงความเป็นมาของชาวไทโซ้ในจังหวัดมุกดาหาร

ลักษณะของชาติพันธุ์ชาวไทโส้หรือไทโซ้ มีนักมานุษยวิทยาให้ข้อสันนิษฐานไว้ว่าชาวโซ้หรือกะโส้โดยลักษณะของการจัดกลุ่มชาติพันธุ์จะเป็นกลุ่มมองโกลลอยด์ตระกูล ออสโตรเอเชียติคมอญ-เขมร (Frank M. Dedar. อ้างถึงในศูนย์วิจัยและพัฒนาการทหารสหรัฐอเมริกา, 1975, p.150) และได้จัดเผ่าไทโส้ให้อยู่ในกลุ่มข่าเช่นเดียวกับพวกกะเลิงและพวกแสก ไทโส้จะมีภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายคลึงกับพวกข่าและภาษาไทโส้ยังถือว่าอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติค (Austroasiatic) สาขามอญ-เขมร ดังนั้นภาษาจึงคล้ายคลึงกับภาษาเขมรหรือภาษาส่วยในแถบจังหวัดสุรินทร์ และศรีสะเกษ ส่วนถิ่นฐานดั้งเดิมของไทโส้อยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงในแขวงคำม่วน แขวงสะหวันนะเขต(สุวรรณเขต) แขวงสาละวัน และแขวงอัตปือ ไทโส้ได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 (พ.ศ. 2352-2368) และรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2368-2394) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ไทโส้ที่อพยพมาจากแขวงสาละวัน และแขวงอัตปือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมาอยู่ในท้องที่จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษเรียกว่าพวกส่วยหรือกุย ซึ่งมีภาษาพูดเช่นเดียวกับพวกไทโส้ในสกลนคร นครพนม มุกดาหาร

ชาติพันธุ์ไทโส้เป็นชาติพันธุ์ที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์เฉพาะ มีภาษาพูดเป็นของตนเอง การละเล่นและความเชื่อที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะ ซึ่งเรื่องราวเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทโส้ในอดีตที่ผ่านมา ได้มีผู้รวบรวมข้อมูลไว้บ้างแล้ว แต่ข้อมูลเหล่านั้นยังกระจัดกระจายไม่เป็นระบบอีกทั้งการรวบรวมเรียบเรียงยังขาดข้อมูล และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มาสสนับสนุน จึงทำให้ข้อมูล หรือเหตุการณ์ ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ยังไม่สมบูรณ์เพียงพอที่จะใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงในทางวิชาการ ดังนั้นหากมีการศึกษาประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ไทโส้ในแอ่งสกลนคร การอพยพย้ายถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ไทโส้ แล้วนำมาจัดระบบข้อมูลตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ ก็จะส่งผลให้ประวัติความเป็นมาของชนเผ่าไทโส้มีความถูกต้อง ชัดเจน และเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ใช้เป็นระบบข้อมูล หลักฐานอ้างอิงในทางวิชาการได้ ด้วยความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ไทโส้ในแอ่งสกลนคร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทโส้ในแอ่งสกลนคร
2. เพื่อศึกษาลักษณะศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา คติความเชื่อ และวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทโส้

ในแอ่งสกลนคร

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ใช้การวิจัยทางประวัติศาสตร์ 5 ขั้นตอน ดังนี้ที่มาของปัญหา รวบรวมและคัดเลือกหลักฐาน วิเคราะห์และตีความหลักฐาน สังเคราะห์หลักฐาน (ข้อมูล) เสนอข้อเท็จจริง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยทางประวัติศาสตร์เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้ 1. ศึกษาค้นคว้าเอกสารชั้นต้น โดยการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร ตั้งแต่ จดหมายเหตุ พงศาวดาร ตำนาน ไบบอก หนังสือราชการ ตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ จากหอสมุดแห่งชาติ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารที่ตีพิมพ์ แล้วทั้งในหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลาง และสำนักวิทยบริการของสถาบันอุดมศึกษา 2. วิธีการสัมภาษณ์ สอบถามข้อมูลจากผู้รู้ ประชาชนชาวบ้าน ที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในแอ่งสกลนคร 3. วิเคราะห์ สังเคราะห์ เขียนรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description)

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในแอ่งสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า

1.1 ถิ่นดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อก่อนอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในแอ่งสกลนคร พบว่า มีถิ่นฐานดั้งเดิมกระจัดกระจายอยู่หลายเมืองของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ เมืองอู เมืองวัง และเมืองมหาชัยก่องแก้วหรือภูวานากะแดง และในบริเวณภาคกลางของประเทศ ได้แก่ เมืองพิน เมืองนอง เมืองอ่างคำ เมืองพะลาน เมืองตะโปน เมืองน้ำ เมืองบก เมืองสูง เมืองคำเกิด คำม่วน และสะหวันนะเขต เป็นต้น

1.2 มูลเหตุของการอพยพเข้ามาบริเวณแอ่งสกลนคร พบว่ามีมูลเหตุของการอพยพ ดังนี้

1.2.1 นโยบายของราชสำนักกรุงเทพฯ ในการกวาดต้อนผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง สาเหตุของการกวาดต้อนผู้คนจากเมืองมหาชัยก่องแก้วและเมืองใกล้เคียงเข้ามายังดินแดนไทยในปี พ.ศ.2371 สืบเนื่องมาจากรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้กองทัพไทยยกกองทัพมาปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ แห่งอาณาจักรเวียงจันทน์ ซึ่งหลบหนีไปอยู่ที่เมืองมหาชัยก่องแก้ว เมื่อกองทัพไทยยกกองทัพไปตีเมืองมหาชัยก่องแก้วเจ้าอนุวงศ์และเจ้าจุณิพร้อมด้วยญาติพี่น้องพากันหลบหนีไปทางเมืองเซเมืองกะปอมและไปอาศัยอยู่ในเขตแดนของประเทศเวียดนามและได้ขอกำลังจากเวียดนามเข้าช่วยแย่งชิงเมืองมหาชัยก่องแก้วจากกองทัพไทยคืนและภายหลังไทยก็ยกกองทัพไปยึดเมืองมหาชัยก่องแก้วคืนจากเวียดนามได้อีกครั้ง จากพฤติกรรมของเจ้าจุณิแห่งเมืองมหาชัยก่องแก้วที่ฝักใฝ่ต่อเวียดนามจึงส่งผลให้ไทยทำการกวาดต้อนราษฎรในเมืองมหาชัยก่องแก้วทั้งที่เป็นราษฎรลาว กะเลิง ข่า เข้ามาไว้ในดินแดนไทยด้วย

1.2.2 นโยบายการกวาดต้อนครัวเรือนราษฎรฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงในระหว่าง พ.ศ.2376-2388 เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างไทยกับเวียดนามกรณีการเปิดศึกแย่งชิงอิทธิพลในเขมร ไทยจึงมีนโยบายกวาดต้อนราษฎรหรือผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาไว้ยังดินแดนไทยเพราะไม่ต้องการที่จะให้ผู้คนเหล่านี้ไปเป็นกองกำลังของเวียดนามในการทำสงครามกับไทยโดยใช้วิธียกกองทัพไปตีและทำการกวาดต้อนผู้คนครอบครัวจากเมืองมหาชัย เมืองพวน เมืองเชียงขวาง เมืองชุมพร เมืองพวง เมืองพะลาน เมืองเชียงคำ เมืองเชียงแมน เมืองกาย เมืองเชียงคี่ เมืองคำเกิด เมืองคำม่วน เมืองพร้าว เมืองทาว และเมืองวังรวม 15 เมืองซึ่งหัวเมืองเหล่านี้มีผู้คนหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่มีทั้งผู้ไทย กะเลิง โซ่ ญ้อ ข่า ไทลาว ฯลฯ มาไว้ที่เมืองนครราชสีมาและเมืองใกล้เคียงในบริเวณแอ่งสกลนคร

1.2.3 นโยบายการเกลี้ยกล่อมครัวจากหัวเมืองฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงพบว่าไทยใช้วิธีการละมุนละม่อมด้วยการเกลี้ยกล่อมให้ครัวราษฎรจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้อพยพข้ามมายังฝั่งไทยด้วยความสมัครใจไม่มีการบีบบังคับซึ่งเป็นนโยบายที่ได้ผลดีโดยพบว่าผู้นำครัวเรือนในหัวเมืองฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทำการชักชวนและรวบรวมราษฎรในหัวเมืองต่างๆ จากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่สมัครใจเดินทางอพยพข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมายังดินแดนประเทศไทยเป็นจำนวนมาก

1.3 ไทลื้อยุคตั้งเมืองในแอ่งสกลนคร พบว่ามีกลุ่มไทลื้อตั้งถิ่นฐานในจังหวัดสกลนคร นครพนมและมุกดาหารดังนี้

1.3.1 กลุ่มไทลื้อในจังหวัดสกลนคร พบว่าอพยพมาจากเมืองวัง เมืองพิน เมืองนอง เมืองตะโปน และเมืองอูซึ่งอยู่ในเขตปกครองของแขวงพงสาลี ประกอบด้วยเมืองอู เมืองอูเหนือ เมืองอูใต้ เข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในท้องที่อำเภอกุสุมาลย์ และอำเภอพรรณานิคม การอพยพเข้ามา มีสาเหตุมาจากนโยบายการกวาดต้อนผู้คนจากเมืองมหาชัยก่องแก้วและเมืองใกล้เคียงเข้ามายังดินแดนไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2371 เป็นต้นมา ปัจจุบันพบว่าในเมืองอูยังมีชาวไทลื้อที่ไม่ได้อพยพมาไทยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและยังมีความสัมพันธ์กับไทลื้อในจังหวัดสกลนคร

1.3.2 กลุ่มไท่ในจังหวัดนครพนม พบว่าเป็นพวกไท่ที่อพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 3 ของกรุงรัตนโกสินทร์ ในระหว่างช่วง พ.ศ. 2385-2387 ซึ่งเป็นการกวาดต้อนเอาชาวไท่จากเมืองตะโปน และเมืองเชียงฮ่ม (ปัจจุบันอยู่ในแขวงสุวรรณเขต ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) เข้ามาและให้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองรามราช ให้ขึ้นตรงต่อเมืองนครพนม (ปัจจุบันเมืองรามราชก็คือ ตำบลรามราช อยู่ในเขตอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม) ในปัจจุบันจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอท่าอุเทน อำเภอเมือง อำเภอศรีสงคราม อำเภอบ้านแพง อำเภอโพนสวรรค์ และบางส่วนของอำเภอนาแก

1.3.3 กลุ่มไท่ในจังหวัดมุกดาหาร มักนิยมเรียกว่าไทโซ่ พบว่าอพยพมาจากเมืองมหาชัยกองแก้วในแขวงคำม่วน และแขวงสุวรรณเขต มีเมืองวัง-อ่างคำ เมืองตะโปน หรือเซโปน ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อพยพข้ามแม่น้ำโขงที่บริเวณแก่งกะเบาซึ่งห่างจากอำเภอน้ำโสมใหญ่ จังหวัดมุกดาหารในปัจจุบัน พวกนี้กระจายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ทั่วไปในเขตอำเภอดงหลวง อำเภอนิคมน้ำอ้อม อำเภอดงหลวง อำเภอคำชะอี อำเภอดอนตาล และอำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร อพยพเข้ามาด้วยความสมัครใจไม่ได้ถูกบังคับหรือกวาดต้อน เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 2 ปีพ.ศ. 2359 มูลเหตุการอพยพอ้างว่ามาตามคำสั่งของแลนที่เชื่อว่าหากย้ายหนีจากเมืองตะโปนซึ่งเป็นถิ่นดั้งเดิมในขณะนั้นกำลังจะเกิดกบฏหากย้ายไปอยู่ยังดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งอยู่ในบริเวณที่อกเขาภูพานแล้วจะเจริญรุ่งเรืองในระยะแรกมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเหล่า ตำบลหนองบัว อำเภอดงหลวง ในปัจจุบัน และพวกนี้อพยพเข้ามาเรื่อยๆ จึงขยายที่ทำกินทำให้กระจุกกระจายอาศัยอยู่ตามตำบลหนองแดง ตำบลพังแดง ตำบลกกตูม อำเภอดงหลวงจังหวัดมุกดาหาร เป็นต้น

2. ด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อและวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ไท่ในแอ่งสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า

2.1 ด้านศิลปวัฒนธรรมพบว่าชาวไท่ มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง เช่น การละเล่นพื้นบ้าน การละเล่นโกลน การละเล่นรำกลอง การแต่งกายและมีภาษาพูดของตนเอง

2.2 ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี พบว่าชาวไท่มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไท่ให้เกิดความรัก ความผูกพันและสามัคคีกัน เช่น พิธีกรรมการเหย้าเหยียงผีประจำปี เหย้าเหยียงผีมูล เหย้าเหยียงผีน้ำ พิธีกรรมการเหย้าเหยียงขวัญ เหย้ารักษาคนป่วย เหย้าแก้บน ส่วนในด้านประเพณี ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การตาย และประเพณีอื่นๆ

2.3 ด้านความเชื่อ พบว่าชาวไท่ จะให้ความสำคัญเกี่ยวกับบรรพบุรุษ สิ่งเหนือธรรมชาติ มีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ ภูตปิศาจ ไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา และมีความศรัทธาในการทำบุญควบคู่กับการนับถือผีประเภทต่างๆ และศรัทธาในการประกอบพิธีกรรมจนกลายเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของไท่ในแอ่งสกลนคร

อภิปรายผล

1. ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไท่ในแอ่งสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า

1.1 ถิ่นดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท่ก่อนอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในแอ่งสกลนคร พบว่า มีถิ่นฐานดั้งเดิมกระจายอยู่หลายเมืองของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่เมืองอู เมืองวัง และเมืองมหาชัยกองแก้วหรือภูวานากะแดง และในบริเวณภาคกลางของประเทศ ได้แก่ เมืองพิณ เมืองนอง เมืองอ่างคำ เมืองพะลาน เมืองตะโปน เมืองน้ำ เมืองบก เมืองสูง เมืองคำเกิด คำม่วน และสะหวันนะเขต เป็นต้น ซึ่งเมืองวัง น่าจะหมายถึงเมืองวังในกลุ่มเมืองพิณ เมืองนอง เมืองตะโปน นั้นเอง ส่วนเมืองอูเป็นเมืองที่อยู่ในเขตปกครองของแขวงพงสาลี ประกอบด้วยเมืองอู เมืองอุเหนือ เมืองอูใต้ เป็นที่อยู่ของข้า หากข้าเป็นกลุ่มเดียวกันกับชาวไท่ในปัจจุบัน ไสน่าจะมีถิ่นดั้งเดิมที่ปรากฏในเอกสารว่าอยู่ที่เมืองอู (อุทัย เทพสิทธิ, 2509, หน้า 12) นอกจากนี้ยังมีเอกสารกล่าวถึงถิ่นเดิมก่อนอพยพเข้ามาสู่ภาคอีสานของประเทศไทยว่าถิ่นเดิมอาศัยอยู่บริเวณแถบกลางของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในเขตปกครองของเมืองภูวตลสองค์ หรือภูวานากะแดง ซึ่งประกอบไปด้วยเมืองพิณ เมืองนอง เมืองวัง-อ่างคำ และเมืองตะโปน ส่วนเมืองมหาชัยกองแก้ว ปัจจุบันอยู่ในแขวงคำม่วนและแขวงสะหวันเขต ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน ซึ่งเมืองมหาชัย เดิมชาวบ้านเรียกว่าเมืองภูวานากะแดง มาจากคำว่าเมืองภูวตลและบ้านนากะแดง เพราะว่าในสมัยที่ยังขึ้นกับไทยนั้น เรียกว่าเมืองภูวตลสองค์ ส่วนจะมาจากเมืองใดบ้างที่แท้จริงยังไม่พบหลักฐานเอกสารยืนยันได้ แต่สันนิษฐานเป็นเบื้องต้นว่าชาวไท่ในท้องที่อำเภอกุสุมาลย์ อพยพมาจากเมืองอู เมืองวัง ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง และเมืองมหาชัยกองแก้วในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยอพยพเคลื่อนย้าย มาเรื่อยๆ จากเมืองอูลงมาเมืองวัง และมาอยู่ในเขตแขวงเมืองมหาชัยกองแก้วในภายหลังนั่นเอง สอดคล้องกับนักวิชาการที่มีความเห็นตรงกันว่าชาวไท่อพยพมาจากเมืองมหาชัยกองแก้ว เมืองอู เมืองวัง เมืองน้ำ เมืองบก และเมืองสูง และเมืองใกล้เคียงอื่นๆ ดังเช่น เอกวิทย์ จินวัฒน์ (2526, หน้า 73) ได้กล่าวถึง

ชาวโซ่หรือซากะโซ่ว่าเดิมพวกนี้มีถิ่นฐานอยู่บริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง แถบจังหวัดคำม่วน ท่าแขกและสุวรรณเขตในปัจจุบันของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีข้อสันนิษฐานเชื่อกันว่าโซ่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่บริเวณเมืองมหาชัยกองแก้ว เมืองอุเมืองวัง เมืองน้ำ เมืองบก และเมืองสูง และชลลดา จิ่งประเสริฐ (Chollada Jungprasert, 1986, p.5) ได้กล่าวถึงกลุ่มชาวโซ่ว่าได้ถูกกวาดต้อนมาจากประเทศลาวถึง 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 กวาดต้อนชนกลุ่มน้อยซึ่งรวมทั้งชาวโซ่ด้วย ว่ามาจากเมืองมหาชัยกองแก้ว และได้นำชนกลุ่มนี้ ส่งให้เมืองนครพนมในรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2371 ส่วนการอพยพและการกวาดต้อนมาในครั้งที่ 2 เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 3 เหมือนกันแต่เข้ามาในปี พ.ศ. 2385 ถึง 2387 ตามลำดับเป็นการอพยพเข้ามาสู่ไทยครั้งใหญ่โดยกองทัพไทยได้ไปทำการกวาดต้อนชาวโซ่มาจากเมืองตะโปนหรือเซโปน และมาลัย เลิศธีรวันวงศ์ (Malai Lerthrunwong, 1980, p. 6) ได้กล่าวว่าคนโซ่ในจังหวัดสกลนครจะมีอยู่มากที่อำเภอกุสุมาลย์ อพยพเข้ามา 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่ 1 อพยพมาจากเมืองอุในประเทศลาวแล้วเคลื่อนย้ายสู่เมืองสกลนคร กลุ่มที่ 2 อพยพมาจากเมืองกะแตงแกงเหล็กในเขตเมืองมหาชัยกองแก้วในประเทศลาว แล้วอพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งบ้านเรือนแถบเมืองนาบน ซึ่งปัจจุบันก็คือ ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนครส่วนเจอรี่ เกนีย์ (Jerry Gainey, 1984, pp. 16-36) ได้กล่าวว่าคนโซ่หรือซากะโซ่ ที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดนครพนมในปัจจุบันนั้น มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ที่เมืองมหาชัยกองแก้ว และสำนักงานศึกษาธิการอำเภอท่าอุเทน (สำนักงานศึกษาธิการอำเภอท่าอุเทน, 2539) ได้กล่าวถึงชาวโซ่จังหวัดนครพนมว่าเป็นพวกโซ่ที่อพยพเข้ามาครั้งที่ 2 ในสมัยรัชกาลที่ 3 ช่วง พ.ศ. 2385-2387 เป็นการกวาดต้อนเอาชาวโซ่มาจากเมืองตะโปน และเมืองเชียงฮ่อม (ปัจจุบันอยู่ในแขวงสะหวันนะเขต ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองรามราชขึ้นตรงต่อเมืองนครพนม (ปัจจุบันเมืองรามราชก็คือตำบลรามราช อยู่ในเขตอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม) ในปัจจุบันจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอท่าอุเทน อำเภอเมือง อำเภอศรีสงคราม อำเภอบ้านแพง อำเภอโพนสวรรค์ และบางส่วนของอำเภอนาแกส่วนชาวไทโซ่ในจังหวัดมุกดาหาร ก็มีหลักฐานอ้างอิงว่าอพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงซึ่งมีถิ่นดั้งเดิมอยู่ที่เมืองมหาชัยกองแก้วในแขวงคำม่วน และแขวงสุวรรณเขต ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของชลลดา จิ่งประเสริฐ (Chollada Jungprasert, 1986, p.5) ได้กล่าวถึงชาวโซ่ของจังหวัดมุกดาหารว่าเป็นกลุ่มชนที่ย้ายมาจากหมู่บ้านชื่อ “นาพันธาราม” ที่ประเทศลาวอพยพเข้ามาช่วงรัชกาลที่ 2 ในปี พ.ศ. 2359 มีผู้นำโซ่คนแรก คือ หลวงวาโน ไพโรพถกมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเหล่า ตำบลหนองบัว ของอำเภอดงหลวง ในปัจจุบันและอพยพเข้ามาเรื่อยๆ จึงขยายที่ทำกินทำให้กระจัดกระจายอาศัยอยู่ตามตำบลหนองแดง ตำบลพังแดง ตำบลกุดตุ้ม เป็นต้น

1.2 มูลเหตุของการอพยพเข้ามาบริเวณแอ่งสกลนคร พบว่าไทโซ่ได้อพยพจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงข้ามมายังฝั่งขวาแม่น้ำโขงและมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณแอ่งสกลนครในจังหวัดสกลนคร นครพนมและ มุกดาหาร โดยมีมูลเหตุของการอพยพ ดังนี้

1.2.1 นโยบายของราชสำนักกรุงเทพฯในการกวาดต้อนผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 จุดประสงค์การกวาดต้อนระยะที่ 1 (พ.ศ. 2371) สาเหตุสืบเนื่องมาจากรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้กองทัพไทยยกกองทัพมาปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งอาณาจักรเวียงจันทน์ เจ้าอนุวงศ์หลบหนีมาอยู่ที่เมืองมหาชัยกองแก้วเมื่อกองทัพไทยยกกองทัพมาตีเมืองมหาชัยกองแก้ว เจ้าอนุวงศ์และเจ้าจุลนีพร้อมด้วยญาติพี่น้องจำนวนหนึ่งก็พากันหลบหนีไปทางเมืองเซ เมืองกะปอม และไปอาศัยอยู่ในเขตแดนของประเทศเวียดนามและได้ขอกำลังจากเวียดนามเข้าช่วยแย่งชิงเมืองมหาชัยกองแก้วจากกองทัพไทยคืนและภายหลังไทยก็ยกกองทัพไปยึดเมืองมหาชัยกองแก้วคืนจากเวียดนามได้อีกครั้ง จากพฤติกรรมของเจ้าจุลนีแห่งเมืองมหาชัยกองแก้วที่ฝักใฝ่ต่อเวียดนามไทยจึงดำเนินนโยบายกวาดต้อนราษฎรในเมืองมหาชัยกองแก้วซึ่งมีจำนวนมากทั้งที่เป็นราษฎรลาว กะเลิง ข่า เข้ามาไว้ในดินแดนไทยด้วย

1.2.2 นโยบายการกวาดต้อนครัวเรือนราษฎรฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงระยะที่ 2 ในระหว่างพ.ศ. 2376-2388 พบว่าเนื่องจากเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างไทยกับเวียดนามกรณีการเปิดศึกแย่งชิงอิทธิพลในเขมร ไทยจึงมีนโยบายกวาดต้อนราษฎรหรือผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาไว้ยังดินแดนไทย เนื่องจากไม่ต้องการที่จะให้ผู้คนเหล่านี้ไปเป็นกองกำลังของเวียดนามในการทำสงครามกับไทย โดยใช้วิธียกกองทัพไปตีและทำการกวาดต้อนผู้คนจากเมืองมหาชัย เมืองพนวน เมืองเชียงขวาง เมืองชุมพร เมืองพง เมืองพะลาน เมืองเชียงคำ เมืองเชียงแมน เมืองกาย เมืองเชียงดี เมืองคำเกิด เมืองคำม่วน เมืองพร้าว เมืองหวา และเมืองวัง รวม 15 เมือง ซึ่งหัวเมืองเหล่านี้มีผู้คนหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ทั้งผู้ไทย กะเลิง โซ่ ญ้อ ข่า ไทลาว ฯลฯ มาไว้ที่เมืองนครราชสีมาและเมืองใกล้เคียงในแอ่งสกลนคร ดังใจความในเอกสารพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 1 (2514, หน้า 148 – 149) เมื่อเดือน 3 ข้างขึ้นปีมะเส็งเบญจศกได้กวาดต้อนผู้คนครอบครัวข้ามฟากประมาณ 6,000 คน ส่งมาเมืองนครราชสีมา...” (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2514, หน้า 141-149)

1.2.3 จากนโยบายการเกลี้ยกล่อมครัวจากหัวเมืองฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ผลการวิจัยพบว่าไทยใช้วิธีการละมุนละม่อมด้วยการเกลี้ยกล่อมให้ครัวราษฎรจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้อพยพข้ามมายังฝั่งไทยด้วยความสมัครใจไม่มีการบีบบังคับ ซึ่งเป็นนโยบายที่ได้ผลดีโดยพบว่าผู้นำครัวเรือนในหัวเมืองฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทำการชักชวนและรวบรวมราษฎรในหัวเมือง

ต่างๆ สมัยใจเดินทางอพยพข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมายังดินแดนประเทศไทยเป็นจำนวนมากดังเช่น พ.ศ. 2385 ราชวงศ์ (อิน) แห่งเมืองสกลนครรับอาสาไปเกลี้ยกล่อมเจ้าเมืองอุบลราชราชวงศ์จากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่ยังไม่ยอมอ่อนน้อม และได้ครัวเมืองวังเป็นจำนวนมากให้อพยพข้ามมายังฝั่งขวาแม่น้ำโขง และในจำนวนครัวที่สมัครใจข้ามมายังฝั่งไทยในครั้งนี้มีชาวไท้จำนวนไม่น้อยที่อพยพมาพร้อมๆ กับเจ้าโองกลางผู้นำชาวผู้ไทย ซึ่งต่อมาเจ้าโองกลางก็ได้เป็นเจ้าเมืองปะชาวพรรณานิคม และบางส่วนมีชาวไท้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองกุสุมาลย์

1.3 ไส้ยุคก่อตั้งเมืองในฝั่งขวาแม่น้ำโขง ไส้ยุคก่อตั้งเมืองในแอ่งสกลนคร พบว่ามีกลุ่มไท้ตั้งถิ่นฐานในจังหวัดสกลนคร นครพนมและมุกดาหารดังนี้

1.3.1 กลุ่มไท้ในจังหวัดสกลนคร พบว่าอพยพมาจากเมืองวัง เมืองพิน เมืองนอง เมืองตะโปน และเมืองอุซึ่งอยู่ในเขตปกครองของแขวงพงสาลี เข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในท้องที่อำเภอกุสุมาลย์ และอำเภอพรรณานิคม การอพยพมีสาเหตุมาจากนโยบายการกวาดต้อนผู้คนจากเมืองมหาชัยกองแก้วและเมืองใกล้เคียงเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสมัยรัชกาลที่ 3 นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2371 เป็นต้นมา และมีการอพยพเข้ามาระลอกใหญ่อีก 2 ครั้งได้แก่ อพยพเข้ามาในปี พ.ศ. 2383 เป็นการกวาดต้อนกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้ข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในดินแดนไทย ไส้กลุ่มแรกที่สมัครใจข้ามมาตั้งหลักแหล่งในดินแดนไทยจะพาครัวเรือนไปตั้งอยู่บริเวณที่เป็นเมืองเก่าที่เรียกว่ากุดสะมาน บริเวณลำห้วยขามานคืออำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนครในปัจจุบัน ส่วนการอพยพในปี พ.ศ. 2385 เป็นการกวาดต้อนด้วยวิธีการเกลี้ยกล่อม โดยราชวงศ์อินเมืองสกลนคร เป็นผู้อาสาไปทำการเกลี้ยกล่อมผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงได้ครอบครัวของชาวไท้และชนเผ่าอื่นๆ ในบริเวณเมืองวังเป็นจำนวนมากเข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยในบริเวณเมืองใหม่ห่างจากเมืองเก่าคือบริเวณลำห้วยขามานเดิมไปทิศตะวันออก 3 กิโลเมตรของเมืองกุสุมาลย์ รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯให้ตั้งเมืองกุสุมาลย์ ในปี พ.ศ. 2387 (หอสมุดแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1206 (พ.ศ. 2387) เลขที่ 34) เพี้ยเมืองสูงหรือท้าวหน่อเมืองสูง ผู้นำของชาวข่ากระโซ่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระอริยอาสาเจ้าเมืองกุสุมาลย์ ภายหลังถึงแก่กรรมและท้าวกิ่งได้รับพระราชทานให้เป็นพระอริยอาสา เจ้าเมืองกุสุมาลย์แทน

1.3.2 กลุ่มไท้ในจังหวัดมุกดาหาร พบว่าเป็นกลุ่มชนชาวไท้ที่อพยพมาจากเมืองวัง-อ่างคำ เมืองตะโปน หรือเซโปนในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ชาวไท้กลุ่มนี้จะอพยพข้ามแม่น้ำโขงที่บริเวณแก่งกะเบาซึ่งห่างจากอำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหารในปัจจุบัน ไส้กลุ่มนี้จะกระจ่ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ทั่วไปในเขตอำเภอคงหลวง อำเภอนิคมคำสร้อย อำเภอดงคำชะอี อำเภอดอนตาล อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร เป็นกลุ่มชาวไท้ที่อพยพเข้ามาด้วยความสมัครใจไม่ได้ถูกบังคับหรือกวาดต้อนอพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 2 พ.ศ. 2359 มูลเหตุการอพยพกลุ่มไท้กลุ่มนี้อาจว่าอพยพตามคำสั่งของแกนที่เชื่อว่าหากย้ายหนีจากบริเวณเมืองตะโปนซึ่งเป็นถิ่นดั้งเดิมในขณะนั้นกำลังจะเกิดกบฏเมื่อย้ายไปอยู่ยังดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ตั้งแต่บรรพบุรุษเดิมซึ่งอยู่ในบริเวณเทือกเขาภูพานแล้วจะเจริญรุ่งเรือง (แสงเพชร สุพร, 2533, หน้า 3-4) ในระยะแรกมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเหล่า ตำบลหนองบัว อำเภอคงหลวง ในปัจจุบัน และพากันอพยพเข้ามาเรื่อยๆ จึงขยายที่ทำกินทำให้กระจัดกระจายอาศัยอยู่ตามตำบลหนองแดง ตำบลพังแดง ตำบลกุดตม อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร เป็นต้น

1.3.3 กลุ่มไท้ในจังหวัดนครพนม พบว่าอพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 3 ในระหว่าง พ.ศ. 2385-2387 เป็นการกวาดต้อนจากเมืองตะโปน และเมืองเชียงฮ่อม (ปัจจุบันอยู่ในแขวงสะหวันนะเขต ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) เข้ามาและให้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองรามราช ในขั้นตรงต่อเมืองนครพนม (ปัจจุบันเมืองรามราชก็คือ ตำบลรามราช อยู่ในเขตอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม) ในปัจจุบันจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอท่าอุเทน อำเภอเมือง อำเภอศรีสงคราม อำเภอบ้านแพง อำเภอโพนสวรรค์ และบางส่วนของอำเภอนาแก

2. ด้านศิลปวัฒนธรรม ชนบธรรมนิยมประเพณี คติความเชื่อและวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ไท้ในแอ่งสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า

2.1 ด้านศิลปวัฒนธรรมพบว่าชาวไท้ มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง เช่น การละเล่นพื้นบ้าน การเล่นไล่ทั้งั้ง การเล่นรำลายกลอง การแต่งกายและมีภาษาพูดของตนเอง

2.2 ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี พบว่าชาวไท้มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไท้ให้เกิดความรัก ความผูกพันและสามัคคีกัน เช่น พิธีกรรมการเหย้าเลี้ยงผีประจำปี เหย้าเลี้ยงผีมูล เหย้าเลี้ยงผีน้ำ พิธีกรรมการเหย้าเรียกขวัญ เหย้ารักษาคนป่วย เหย้าแก้บน ส่วนในด้านประเพณีได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การตาย และประเพณีอื่นๆ

2.3 ด้านความเชื่อ พบว่าชาวไท้ จะให้ความสำคัญเกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ มีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ ภูตปีศาจ ไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา และมีความศรัทธาในการทำบุญควบคู่กับการนับถือผีประเภทต่างๆ และศรัทธาในการประกอบพิธีกรรมจนกลายเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของไท้ในแอ่งสกลนคร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ข้อค้นพบหรือผลการวิจัยในครั้งนี้หน่วยงานที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักศึกษาและผู้สนใจที่จะนำไปใช้ศึกษาค้นคว้าและอ้างอิงควรที่จะมีการตรวจสอบความถูกต้องของชื่อสถานที่ ปีพ.ศ.และชื่อบุคคล เพราะมีการเขียนและคัดลอกมาหลายต้นฉบับทั้งที่เป็นชื่อภาษาไทยและภาษาชวลาว

1.2 ชื่อบุคคล ชื่อสถานที่ จำนวนคน วันเดือนปีในผลการวิจัยนี้เมื่อนำไปใช้อ้างอิงควรที่จะปรับเปลี่ยนหรืออาจสะกดพยัญชนะ สระทั้งที่นำมาอ้างอิงจากเอกสารฝ่ายลาว และเอกสารฝ่ายไทย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในแอ่งสกลนคร

2.2 ควรวิจัยเกี่ยวกับการปรับตัวทางสังคมและเศรษฐกิจของชาติพันธุ์ในแอ่งสกลนคร

เอกสารอ้างอิง

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2514). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 1*. หน้า 141 – 149.

ธวัช ปุณโณทก. (2525). *ประวัติศาสตร์สังคมอีสาน : สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม,

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

แสงเพชร สุพร. (2533). *โลกทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์โซ่:กรณีบ้านหนองยาง ตำบลชะโนดน้อย อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร*.

ปริญญาพันธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อำเภอดงหลวง. (2539). *ข้อมูลการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม*. อำเภอดงหลวง จังหวัดนครพนม, (เอกสารอัดสำเนา)

หอสมุดแห่งชาติ. *เอกสารรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1206 (พ.ศ. 2387) เล่มที่ 34 เรื่องสารตราถึงเมืองสกลนคร เรื่องตั้งเมืองกุสุมาลย์*

เมืองพรรณานิคม ด้วยการกล่าวถึงการอพยพครอบครัวเข้ามาตั้งถิ่นฐานในไทย.

เอกวิทย์ จิโนวัฒน์. (2526). *ศึกษาเปรียบเทียบการสร้างคำในภาษากูย บรูและโซ่*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุทัย เทพสิทธา. (2509). *ความเป็นมาของไทย-ลาว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เปรมชัย.

Chollada Jungprasert. (1986). *Clauses in So (Bru) of Dong Luang Mukdahan Province*. Thesis (M.A.) Nakhon Pathom: Mahidol University.

Frank M. Ledar. al. *Ethnic Groups of Mainland Southeast Asia* คู่มือประจำจังหวัดนครพนม เล่ม 2 (อ้างอิงในศูนย์วิจัยและพัฒนาการทหารสหรัฐอเมริกา, 1975. p.150 (เอกสารอัดสำเนา)

Jerry Gainey. (1984). *A Comparative Study of Kui, Bru and So Phonology from a Genetic Point of View*. Thesis (M.A.). Bangkok: Chulalongkorn University.

Malai Lerthrunwong. (1980). *A Syntactic Description of So An Austro – Asiatic Language in Thailand*. Thesis (M.A.) Nakhon Pathom: Mahidol University.